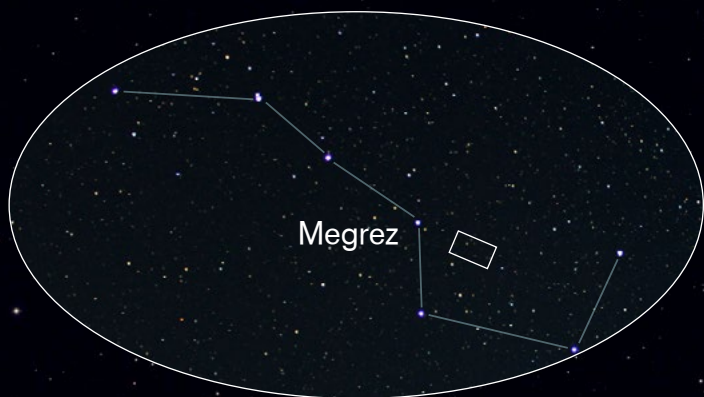

Z UMa

HD 102956

Med hjälp av kikare eller ett mindre teleskop – och stjärnan Megrez i Karlavagnen – kan du hitta stjärnan som Sveriges egen planet kretsar kring.

Här finns Sveriges planet

Den här gången ska jag göra något jag verkligen inte brukar göra, nämligen skriva om ett objekt jag inte själv har observerat. Men det är ett objekt vi bara måste lyfta just nu, och trots att mina teleskop och jag varit beredda i över en vecka har den halländska kompakta molnhimlen satt stopp för all observation. Så jag gör ett försök ändå.

Jag talar om stjärnan HD 102956. En jätte, vackert orangefärgad med visuell magnitud +7,85. Härifrån och dit är det 410 ljusår. Stjärnan är belägen i Karlavagnen/Stora björnen och är därför utmärkt att studera så här års när den är det första man ser när man går ut en stjärnklar kväll. En orange jätte, det innebär att den är långt gången i sin egen historia, med 2,3 miljarder på sin nacke har vätet ombildats till helium och kol. Radien är stor.

Det är en stjärna som spelar stor roll för oss på flera sätt. Ett är att den ligger ganska nära en annan, lite mer känd stjärna, Z UMa. Det roliga med den stjärnan är att det är en variabel och växlar i magnitud från 6,5 till 9,0. Inte så sällan är den 7,9, vilket är detsamma som vår vän HD 102956. Så "vår" stjärna används ofta som referenspunkt när man gör variabelobservationer, något som är väldigt roligt och intressant att göra även på amatörnivå. Sveriges främste på området, Hans Bengtsson, har för övrigt studerat Z UMa många kvällar och använt HD 102956 som referenspunkt hela 87 gånger. I den svenska variabeldatabasen (SVO) finns över 1 083 observationer av Z UMa, den första gjordes 1967 av Peter Linde (tack Hans för denna information).

Stjärnan är intressant ur en annan aspekt som borde få svenska hjärtan att klappa lite extra. Runt den cirklar en exoplanet med, det än så länge tradiga, namnet HD 102956 b. Den upptäcktes 2010 med hjälp av Keckteleskopet av ett forskarteam på Hawaii. En Jupiterliknande jätte

som cirklar runt sin stjärna på ett avstånd av endast 12 miljoner kilometer och med en omloppstid på 6,5 dygn. Här blir det riktigt intressant; HD 102956 är den tyngsta stjärna man upptäckt som har en "het Jupiter" som följeslagare (namnet betyder att planeten är stor som Jupiter och het eftersom den ligger så nära sin sol). Och denna planet och denna stjärna har Sverige fått i uppdrag av IAU att ge ett bättre namn. En tävling har utlysts och svar kommit in. En jury har tog ut fem möjliga namn till omröstning och resultat väntas den 17 december. Favoriter bland namnen som tävlar är Ratatosk (för planeten) och Yggdrasil (för stjärnan). I den fornnordiska mytologin är Yggdrasil livets träd där allt befinner sig, bl.a. ekorren Ratatosk som kilar runt i dess krona. Ett annat namnförslag är Isagel (planeten) och Aniara (stjärnan). Isagel är ju den modiga kvinnliga piloten i Harry Martinsons epos om rymdskeppet Aniara. Man kunde även rösta på Dunfin och Akka, Alfröduell och Skoll och de samiska namnen Tjovke och Naestie. Det ska bli spännande att se vad IAU säger.

Men hur hittar man nu stjärnan? Leta upp stjärnan Megrez (delta Ursae Majoris) och gå en yttepyttebit till höger. Där är den. Och strax ovanför finner vi variabeln.

Ja, som sagt var, jag har inte hittat den än. Men lita på att teleskopen och jag är beredda första stjärnklara Hallandsnatt.

När vi nu ändå är och snurrar i Karlavagnen kan vi passa på att titta på den stjärna med planet som våra norska grannar har fått i uppdrag att namnge. Då får man bege sig till Stora björnens nos, HD 68988 heter stjärnan och planeten som cirklar runt den HD 68988 b. Bästa sättet att hitta den är att leta upp omikron Ursae Majoris och sedan föra blicken strax ovan och till höger. ★

MARIA EHRENBERG skriver om aktuella djuprymdsobjekt på himlen. Uppdraget delar hon med Timo Karhula.